

Bezplatné kroužky během školního dne? Finský model zájmového vzdělávání může pomoci dětem ze znevýhodněného prostředí

9.4.2025 - Patricie Martinů | EDUin

Síť Eurydice začátkem roku informovala o dopadech finského pilotního projektu „Hodina volného času“, který podporuje volnočasovou aktivitu dětí bez ohledu na jejich socioekonomické zázemí. Přímou v rámci školního dne mají žáci možnost účastnit se bezplatných zájmových aktivit. Ať už se jedná o sportovní a pohybové aktivity, umění a kulturu, řemesla, vědu nebo aktivity v přírodě. Projekt je plánován a pilotován ve spolupráci se školami, organizacemi a sdruženími působícími v zájmovém vzdělávání. Nabídka aktivit vychází z poptávky samotných žáků.

Projekt se aktuálně testuje ve 20 finských obcích. První data z podzimu 2024 ukazují, že bez možnosti zapojit se do zájmových kroužků v průběhu školního dne, a zadarmo, by řada dětí neměla možnost se jich účastnit. Model se tak zaměřuje na zvýšení příležitostí pro žáky, kteří například pocházejí z rodin zasažených dlouhodobou nezaměstnaností či nízkými příjmy, nižším vzděláním rodičů nebo třeba z neúplných rodin. Ukázalo se, že ve finských rodinách s určitým socioekonomickým znevýhodněním se mimoškolních aktivit účastní pouze 30 % dětí, zatímco v rodinách bez znevýhodnění až 90 %.

Jde o časovou i finanční investici, zní z Česka

V tuzemsku existuje silná a zákonem zakotvená tradice školních družin, klubů, středisek volného času (SVČ), včetně domů dětí a mládeže (DDM). Podle dat České školní inspekce navštěvovalo družiny na prvním stupni základních škol ve školním roce 2023/24 přes 350 tisíc dětí, což představuje přes 60 % všech dětí na prvním stupni ZŠ, SVČ pak navštěvovalo 260 tisíc dětí (včetně i dětí předškolního věku). Tyto aktivity probíhají standardně ve volném čase dětí, tedy před nebo po školní výuce.

Ačkoliv je u některých zájmových aktivit možnost bezplatné účasti za přispění státu (zejména kluby a DDM), kroužky a další podobné zájmové aktivity mohou vyžadovat úhradu, ať už pravidelnou, nebo jednorázový účastnický poplatek. Ve školním roce 2023/24 bylo 90 % školních družin a 67 % školních klubů za úhradu. V některých z nich bylo dítě ze sociálních důvodů osvobozeno z placení. U školních družin a klubů se obecně cena pohybuje v nižších částkách (většinou v rozmezí 150–700 Kč za měsíc) než u soukromých kroužků, které mohou mnohdy vyjít za několik tisíc korun.

Přes relativně nízkou částku úhrady za školní družinu či klub může být finanční bariéra problémem i nadále. Každá třetí neúplná rodina je ohrožena příjmovou chudobou, a až polovina z nich uvádí, že se svými příjmy vychází jen s velkými obtížemi. V takových případech pak opravdu nezbyvají peníze navíc na mimoškolní aktivity dětí. Vyšší míra příjmové chudoby se také projevuje u rodin s nižším vzděláním rodičů a v oblastech s vyšší mírou vyloučených lokalit. Podle studie PAQ Research je vzdělávací neúspěšnost silně spojena s chudobou v určitých oblastech země – nejen v Ústeckém, Moravskoslezském a Karlovarském kraji s vysokou mírou vyloučených lokalit, ale i v mikroregionech, jako jsou například periferie Plzeňského nebo Jihočeského kraje.

I platforma pro inkluzivní vzdělávání Zapojme všechny uvádí, že „až na výjimky se děti se sociálním znevýhodněním žádné zájmové činnosti nevěnují, což je limituje při rozvíjení možných talentů, schopností a dovedností. Finance bývají v této oblasti jednou z hlavních překážek, proto je potřeba

pro rodiny cíleně hledat možnosti finanční pomoci, která by umožnila dětem kroužky navštěvovat.“

S podporou rodin v těžké situaci pomáhají různé projekty a organizace, jako například Darujeme kroužky dětem, META, nadace jako Naše dítě či Nadační fond Pro život. Možností je více, ač nejsou vždy očividné – příspěvky na volnočasové aktivity mohou poskytovat obce či městské části, nebo pojišťovna – třeba z programu na pohybovou aktivitu. V nenadálé životní události nabízí i stát možnost mimořádné pomoci na vzdělání nebo zájmovou činnost nezaopatřených dětí.

Dalším problémem je časová dostupnost. Rodiče často nemají možnost děti na aktivity doprovázet, zejména kvůli pracovní době. Kromě toho některé aktivity vyžadují podporu rodičů i doma, což může být pro rodiny s nižším vzděláním nebo jinými socioekonomickými problémy další překážkou. Finský pilotní projekt ukazuje, že právě bezplatnost (29 %) a začlenění přímo do školního dne (28 %) byly hlavními faktory, proč se děti z nízkopříjmových rodin do projektu zapojovaly.

Bourání jazykových a kulturních bariér

České regionální školství se také potýká se stále rostoucím počtem ukrajinských žáků – v současné době tvoří nejpočetnější skupinu zahraničních žáků. Z celkových 40 tisíc ukrajinských žáků na českých základních školách navštěvovalo loni školní družiny asi 8 887 dětí (22 %), školní kluby pak pouze 816 dětí (2 %), uvedlo ve zprávě MŠMT.

Jejich začleňování může brzdit nejen jazyková bariéra, ale i ta kulturní, včetně možného stresu spojeného s nuceným odchodem z domovské země. Zajištění volnočasových aktivit přímo během školního dne může pomoci předcházet sociální izolaci těchto dětí a zároveň posilovat jejich pocit sounáležitosti se spolužáky. Tyto pozitivní důsledky potvrzuje i vyhodnocení průběhu projektu finského ministerstva školství a kultury, které také pracuje se zahraničními žáky.

„Dítěti s minimální znalostí českého jazyka dávají volnočasové aktivity prostor uplatnit se v kolektivu dětí nezávisle na úrovni našeho jazyka a zároveň třeba i pokračovat v aktivitě, kterou zná ze své domovské země. Obojí přispívá k psychické pohodě dítěte, které se ocitlo v novém prostředí. Zároveň trávení volného času v kontaktu s českými vrstevníky a v českojazyčném prostředí pomáhá dětem v rychlejším osvojení češtiny přirozenou cestou. Od ukrajinských rodičů víme, že chtějí, aby byly jejich děti co nejvíc obklopeny českými dětmi,“ přibližuje Markéta Mumladze, koordinátorka volnočasových aktivit v organizaci META, která dlouhodobě poskytuje pedagogickou podporu a poradenství v oblasti vzdělávání a začleňování dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem.

META také bezplatně pořádá tvořivé dílny v knihovnách, jednorázové sobotní workshopy a výlety pro vícejazyčné i české děti. Na informačním portálu Do školy společně mohou rodiče najít informace o organizátorech volnočasových aktivit v Česku, ale i to, jak celý systém funguje (přihlašování na kroužky či tábory, platby, typy aktivit pro různé věkové kategorie). S konkrétními dotazy se mohou obrátit také na jejich sociální pracovníky.

Jak tyto aktivity zpřístupnit pro všechny?

Ačkoliv MŠMT uvádí, že je Česko ve světovém kontextu unikátní svou systémovou a legislativní propracovaností zájmového vzdělávání, finský model kompletně bezplatných zájmových aktivit přímo v rámci školního dne může přispět k prevenci vyloučení socioekonomicky znevýhodněných žáků. Zákony sice umožňují, aby zájmové vzdělávání probíhalo i během školního dne, školy však musí dodržovat pravidla o celkové délce vyučování, což stanovují právní předpisy.

O bariérách (nejen) v zájmovém vzdělávání dětí ze znevýhodněného prostředí hovoří i Kápezetka od EDUinu. Jde o průvodce pro zřizovatele škol, který vznikl jako součást programu Lepší školy v obcích a městech. V kapitole věnované neformálnímu vzdělávání identifikuje možné bariéry, včetně právě finanční nebo časové nedostupnosti, navíc nabízí tipy k řešení.

„Může to být často klíč k prevenci různých problémů ve městech a obcích. Řada dětí se ve škole trochu ztrácí nebo to v ní nemají jednoduché. Ale v oddíle nebo klubu mohou zažít uznání, mají tam své místo. A také se učí dovednosti, které jsou dnes velmi potřebné – domluvit se, spolupracovat, být empatičtější, řešit problémy. Zřizovatel může udělat hodně pro to, aby to bylo dostupné všem dětem,“ komentuje za EDUin autorka Kápezetky Lucie Slejšková.

<http://www.eduin.cz/clanky/bezplatne-krouzky-behem-skolniho-dne-finsky-model-zajmoveho-vzdelavani-muze-pomoci-detem-ze-znevyhodneneho-prostredi>